

İNGİLTERE KÜTÜPHANELERİ : II

ASYA VE AFRIKA ÜZERİNE ÇALIŞMALAR OKULU KÜTÜPHANESİ

İsmet BİNARK

Milli Kütüphane
Okuyucu Hizmetleri Şube Müdürü

İngiltere'deki diğer büyük araştırma kütüphanelerine nazaran kuruluş tarihi itibariyle daha yeni olan, Asya ve Afrika üzerine Çalışmalar Okulu Kütüphanesi (The Library of the School of Oriental and African Studies) 1917'de küçük bir koleksiyonla kurulmuştur. Bu koleksiyonun nüvesini şarkiyatla ilgili kitaplar ve şark yazmaları teşkil etmekte olup, bunlar Londra Enstitüsüne aittir ve 1807 tarihinde bu enstitü için toplanmıştır. 1916'da bu okulun faaliyete geçmesi için bir vakıf kurulmuş, India Office, British Museum ve bazı şahıslar okul kütüphanesine kitap bağışında bulunmuşlardır. Ayrıca Üniversite Kütüphanesi'nden, Üniversite Koleji'nden ve King's Kolej'den kütüphaneye şark yazmaları ve şarkiyatla ilgili zengin koleksiyonlar devredilmiştir.

Bu koleksiyonlar içersinde en önemlisi King's Kolej'in bağışladığı olup, 1835 yılında koleje orientalist ve numismatist William Marsden tarafından takdim edilmiştir.

Ayrıca şarkiyatla uğraşan Dr. J. F. Fleet, Dr. E. Haas gibi müsteşriklerden ve Robert Morrison, Sidney H. Ray, Lt. - Col. D. L. R. Lorimer ve William Mackinnon gibi misyonerlerden alınan zengin koleksiyonlar da, müteakip yıllarda kütüphaneye kazandırılmıştır.

Asya ve Afrika üzerine Çalışmalar Okulu'nun özellikle ilgilendiği, çalışmalarını teksif ettiği alan; Asya ve Afrika kıtasında bugün için ortadan kalkmış veya halen yaşamakta devam eden diller ve edebiyatlarıdır. Okul, tarih, hukuk ve antropoloji bölümlerine de sahiptir. Ayrıca sanat, arkeoloji, müzik ve sosyal ilimler de okulun çalışma ve araştırma programı içersinde yer almıştır. Dinler tarihi ile ilgili çalışmalar da, ilgili bölümlerin programı içersindedir. Son yıllarda okulun bünyesi içersinde yeni bölümler de kurulmuştur.

Asya ve Afrika üzerine Çalışmalar Okulu, bugün üzerinde çalışma ve araştırma yaptığı konulardaki malzemeyi toplamakta, bunlarla ilgili araştırmaları takip etmektedir.

Çeyrek yüzyıldan beri süratle ve muntazam olarak gelişen okul kütüphanesinin, bugün Asya ve Afrika çalışmaları için, âdeta bu kıtaların bir millî kütüphanesi hüviyetini kazanmış olduğu ileri sürülmektedir.

Okul kütüphanesi, okulun çalışma alanlarına uygun olarak şu bölümlerde hizmet vermektedir :

Afrika Bölümü (Africa Division) :

Okul, Afrika üzerindeki çalışmalarını son senelerde hatırı sayılır bir şekilde geliştirmiştir. Kütüphanenin Afrika Bölümü, çeşitli sahalarda yapılan bu çalışmaları ve gelişmeleri bugün en güzel bir şekilde aktirmektedir.

II. Dünya Harbi'nden önce çalışmalar sadece dil sahasına teksif edilmiş iken, harpten sonra bu çalışmaların sosyal ilimlere de kaydırıldığı görülmektedir.

Bugün söz konusu kütüphanede, Afrika dilleri ve kültürleri konusunda yaklaşık olarak 15.000 kitap, risale, süreli yayın ve basılmamış materyal bulunmaktadır.

Uzak Doğu Bölümü (Far East Division) :

Bu bölüm kütüphanesi iki ayrı kısım halinde faaliyet göstermektedir. Birinci kısım kütüphanesi Çin, Tibet ve Moğol dilleri ve kültürleri konusunda meydana getirilmiş koleksiyonu ihtiva etmektedir. Bunlar arasında bilhassa Çin koleksiyonu önemi itibariyle dikkati çekmektedir. 1824'de misyoner Robert Morrison tarafından Çin'den getirilen ve Londra Üniversite Koleji'ne intikal ettirilen 15.500 ciltlik çok değerli bu koleksiyon, bugün bu kütüphanededir. Morrison koleksiyonu diye adlandırılan bu koleksiyon, içersindeki 100'den fazla Mings baskısı ve 92 yazma ile, üzerinde durulması gereken nadir eserleri ihtiva etmektedir. Ayrıca, Çin ve Çince ile ilgili çalışmaların 1000 makaralık mikro-filmieri de, bu zengin koleksiyonu tamamlamaktadır. Çince eserler için esas katalogdan ayrı özel bir katalog düzenlenmiştir.

Bölümün ikinci kısım kütüphanesi Japon ve Kore dil ve kültürleri konusundaki koleksiyonu ihtiva etmekte olup, bu koleksiyonun da katalogu ayrıca düzenlenmiştir.

Yakın ve Orta Doğu Bölümü (The Near and Middle East Division) :

Bu bölüm kütüphanesi, aynı zamanda esas kütüphanenin de nüvesini teşkil eden bir koleksiyona sahiptir.

Türk ve İslâm kültür ve medeniyeti tarihi ile ilgili bir koleksiyona sahip olduğu, dolayısıyla bizi ilgilendirdiği için, bu bölüm kütüphanesi ve koleksiyonu üzerinde durmakta fayda vardır.

Okulun, Yakın ve Orta Doğu üzerine olan çalışmaları, coğrafi yayı-
lış olarak Müslüman İspanya'dan, Yakutistan'a ve Güney Arabistan'a
kadar uzanan bir sahayı içine almaktadır.

Bu bölüm kütüphanesinin ilk koleksiyonu, yazımızın başında da belirttiğimiz gibi Londra Enstitüsü için toplanmış ve bilâhare okula devredilmiştir. Bunu India Office'in, British Museum'un ve bazı şahısların zengin bağışları takip etmiştir. Ayrıca Üniversite Kütüphanesi ile, Üniversite Koleji ve King's Kolej'deki şarkiyat ile ilgili kitaplar bu kütüphaneye devredilmiştir. King's Kolej Kütüphanesi'nden buraya devredilen en önemli koleksiyon, William Marsden'in Şark Kütüphanesi'dir. Okul 1920 yılında Martin Hartmann'ın çok kıymetli koleksiyonunu da satın almıştır. 1930'da Sir Thomas Arnold koleksiyonu da kütüphaneye kazandırılmıştır. Bunu R. C. Reid'den alınan zengin bir şark yazmaları koleksiyonu ile, 1949'da Fransız Şarkiyatçısı Gaston M. Auboyneau'dan satın alınan koleksiyon takip etmiştir. Auboyneau koleksiyonu, Türkiye ve Türkler ile, Avrupa arasındaki siyasi ve iktisadi münasebetlere ait basılı kitapları ihtiva eden Avrupa'nın en zengin kütüphanesidir.

1962'de Lt. - Col. D. L. R. Lorimer, kütüphaneye Yakın ve Orta Doğu ülkelerinin dillerine ait basılmamış zengin bir malzeme hediye etmiş, bunu 1963 yılında Prof. D. Talbot Rice'in yaptığı bağış takip etmiştir.

Bugün koleksiyonda 30.000 civarında yazma, basma, süreli yayın, risale ve mikrofilm bulunmaktadır. Kütüphane koleksiyonunda yer alan yazmaların 200'ü Arapça, 400'ü Farsça ve 43'ü de Türkçedir.

Son yıllarda koleksiyona ekonomi, sosyoloji, politika ve coğrafya konularında yazılmış eserler de ilâve edilmektedir. Kütüphanede, Yakın ve Orta Doğu konusunda Avrupa dillerinde yazılmış 11.500 kitap, süreli yayın, risale ve mikrofilm bulunmaktadır.

Kütüphanede İslâm kültür ve medeniyeti ile ilgili olarak tesbit edebildiğimiz, genel konulu önemli müracaat eserlerini şöylece sıralıyabiliriz :

The Encyclopaedia of Islam, biraz eskimiş sayılmakla beraber hâlâ kullanılan Hughes'in **Dictionary of Islam**, Lane - Poole'un **Mohammadan dynasties**, Brockelmann'ın **History of the Islamic peoples**, Rosenthal'in **History of Muslim historiography**, Goldziher'in **Muhammedanische Studien**, Macdonald'ın **Development of Muslim theology, jurisprudence and constitutional theory** ve Levy'nin **Social structure of Islam** adlı eserleri ile, Field'in **Bibliography on South Western Asia**, Gabriel'in **Bibliografia musulmana**, Pfannmüller'in **Handbuch der Islamliteratur**, Sauvaget'in **Introduction à l'histoire de l'Orient musulman**, Pearson'un **Index Islamicus** ve Haig'in **Comparative tables of Muhammadan and Christian dates** adlı bibliyografik eserleri..

Arapça koleksiyon 13.000, Farsça koleksiyon ise 5.000 civarındadır. Bu sayıya Arap ve Acem kültürleri konusunda batı dillerinde yapılmış çalışmalar da dahildir.

Türkçe koleksiyon 4.500 civarındadır. Ayrıca 1.000 cildin üstünde Türk - Tatar dilleri başlığı altında; Azeri, Kazak, Kırgız, Tatar ve Özbek dillerine ait kitap bulunmaktadır. Türkçe koleksiyonun kullanılmasında yardımcı olmak üzere ayrılmış başlıca müracaat eserleri şunlardır :

Türk Ansiklopedisi, Fehmi Edhem Karatay'ın **İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Basmalar Alfabetik Kataloğu**, **İslâm Ansiklopedisi**, Bursalı Mehmed Tahir'in **Osmanlı Müellifleri**, Enver Koray'ın **Tarih Yayınları Bibliyografyası**, Babinger'in **Die Geschichts schreiber der Osmanen und ihre Werke**, Osman Nebioğlu'nun **Türkiye'de kim kimdir**, Deny'nin **Grammaire de la langue turque**, B. Lewis'in **Turkish grammar**, Jansky'nin **Lehrbuch der türkischen Sprache**, Kononov'un **Grammatika sovremennogo turetskogo literaturnogo yazuika**, muhtelif dil sözlükleri, **Philologine Turcicae fundamenta**, Radlov'un **Versuch eines Wörterbuches der Türk - Dialecte**, Loewenthal'in **The Turkic Languages and literature of Central Asia**, Birge'in **A guide to Turkish are study**, Gibb'in **History of Ottoman poetry** adlı bibliyografik çalışmaları... Görüldüğü gibi Türkçe koleksiyon için ayrılmış müracaat eserlerinin tam olduğu söylenemez. Türk dili ve lehçeleri konusundaki diğer bibliyografik çalışmalar, konu kataloğunda «Turko - Tatar Languages» başlığı altında toplanmıştır.

Bu bölüm kütüphanesinde Ermeni, Gürcü ve Kürtçe dillerinde yazılmış sayıca az bir koleksiyon da bulunmaktadır. Kütüphanenin başında bulunan Geoffrey Schofield, aynı zamanda okul kütüphanesinin de

baş asistan kütüphanecisidir. Çok nâzık bir insan olan G. Schofield, kütüphaneyi tanımamızda bize büyük ölçüde yardımcı olmuştur.

İslâm Olmayan ve Eski Yakın Doğu Kısmı (Non - Islamic and Ancient Near East Section) :

Bu kısım kütüphanesinin, okulun kuruluş tarihi olan 1917'de kurulduğunu görmekteyiz. Kütüphane koleksiyonunun nüvesini Londra Üniversite Koleji ile, King's Kolej'den devredilen kitaplar teşkil etmekte

İslâm Olmayan Yakın Doğu Kısmı (Non - Islamic Near East); özellikle Yahudilerin tarihi, müziği, hukuk, din ve felsefesi, ekonomik, politik, sosyal ve coğrafi hususiyetleri konusunda yapılmış çalışmaları toplar. Bu koleksiyon İbranice, Yiddish (Kuzey Avrupa Yahudilerinin konuştuğu İbrani harfleri ile yazılan, Almanca ve Slâvca kelimelerle karışık bir lehçe) ve batı dillerinde yazılmış 10.000 kitap, risale ve diğer materyali ihtiva etmektedir.

Eski Yakın Doğu (Ancient Near East) kısmı ise; Semitic diller (Sâmi dilleri; Samaritan, Nabatean, Mandaean, Phoenician...), Hitit, Ugaritic, Güney Arabistan, Coptic (Kıpti), Akat, Aramî ve batı dillerinde yazılmış zengin bir koleksiyona sahiptir. Kütüphanede ayrıca, Bizans İmparatorluğu'na ait büyük bir koleksiyon da bulunmaktadır.

Güney Asya Bölümü (South Asia Division) :

Bu bölüm kütüphanesi de okulun esas koleksiyonunu teşkil eder. Koleksiyonun ağırlığını Hint dilleri (Sanskrit, Pâli, Bengali, Gujarati, Hindi, Marathi, Sinhalese, Urdu, Nepali, Panjabi, Sindhi, Dravidian) üzerine yazılmış kitaplar meydana getirmekte olup, kütüphane bu şekli ile bir dil kütüphanesidir. Koleksiyonda bugün Hint ve batı dillerinde yazılmış 32.000 kitap, risale, gazete, yazma ve rapor bulunmaktadır.

Güney Doğu Asya ve Pasifik Bölümü (South - East Asian and Pacific Division) :

Koleksiyon Güney Doğu Asya ve Pasifik dilleri (Burma, Cambodia, Indonesia, Laos, Malaysia, Singapore, Philippines, Thailand, Vietnam, Malagasy) ve etnolojisi üzerine yazılmış kitap ve süreli yayınlardan meydana gelmiştir. Kütüphanede 14.500 cilt kitap, 209 süreli yayın, 300 yazma ve 130 makara mikrofilm bulunmaktadır.

Sanat Kısmı (Art Section) :

Sanat kısmı, 1957'de Courtauld Enstitüsü Sanat Kütüphanesi'nden,

Asya koleksiyonunun okul için daimi olarak ödünç alınması ile kurulmuştur. Koleksiyon ayrı bir binada olup, çeşitli müzelik antika eşya, 3.750 cilt kitap, yaklaşık olarak 15.500 fotoğraf, 7.000 slayt, 167 süreli yayın ve diğer materyali ihtiva etmektedir. Bu kısmın özel koleksiyonunda yer alan çeşitli ekollere ait resimlerin yanında, 7. ve 8. yüzyıllardan günümüze kalan Çin ve Budist duvar resimleri bilhassa zikre değerlidir.

Okulda kurulan ilk bölüm Lengüistik ve Fonotik Bölümü olup, bugün en geniş koleksiyona sahip olanıdır. Tarih Bölümü 1930'da, Hukuk, Antropoloji ve Sosyoloji Bölümü 1948 - 1949, Ekonomi ve Politika Bölümü 1961 - 1962 yılları arasında, Coğrafya Bölümü ise 1965 yılında kurulmuştur.

Kütüphane koleksiyonunun konu itibariyle genel karakteri; diller, tarih, coğrafya, antropoloji, sosyoloji, dinler, hukuk, ekonomi ve politika şeklinde belirlenebilir.

Koleksiyonun tamamı 320.000'nin üstünde kitap, risale, süreli yayın, harita, mikrofilm ve basılmamış materyali ihtiva etmektedir. Bu sayı her sene yaklaşık olarak 11.000 lik bir artış göstermektedir. Ancak şark yazmalarının temini bugün eskiye nazaran çok daha güç olduğundan, kütüphanedeki yazmalar koleksiyonunun geliştirilmesi son senelerde pek mümkün olamamıştır.

Kataloglar yazar, kitap ve konuya göre alfabetik olarak düzenlenmiştir. Yazar adına göre düzenlenmiş katalog, Çince eserler dışında, kütüphane koleksiyonundaki bütün kitapları ihtiva etmektedir. Süreli yayınlar da, yine bu katalogda «Süreli Yayınlar» ve «Seriler» başlığı altında aranır. Kitap adı katalogu da, yine Çince ve Japonca dışındaki bütün koleksiyon içindir. Konu katalogunun düzenlenişi dil ve memleketlere göredir. Her dil ve memleket için bir konu listesi de kullanılmaktadır. Batı dillerinde yazılmış eserler, doğu dillerinde yazılmış olanlardan ve tercümelerinden ayrı tutulmuştur. Dil ile ilgili eserler için, dil indeksi de düzenlenmiştir.

Konu katalogunda, Türkiye ekonomisi tarihi üzerine batı dillerinden biri ile yazılmış bir eserin «Turkey - Economic history» başlığı altında aranması gerekir. Eğer bu eser Türkçe yazılmış ise, «Turko - Tar Languages Turkish - Economic history» başlığı altında aranacaktır.

Sanat kısmında; Çin ve Japonya üzerine yapılmış çalışmalar için kitap, diğerleri için yazar ve konu katalogu kullanılmaktadır. Mikrofilm ve yazmalar için de, dillere göre düzenlenmiş ayrı bir katalog hizmete

sunulmuştur. Çince katalogda kartlar Çince karakterini taşımakta olup, sadece kitap adları transkribe edilmiştir. Ayrıca bütün Asya yayınlarının biraraya toplandığı «Union Catalogue» da kullanılmaktadır. Bu konuda çeşitli ülkelerdeki 40 ayrı kütüphane ile işbirliğinde bulunulmaktadır. Kütüphane kataloğu 1963 yılında photo - offset olarak basılmış, 1969'da da bir eki yayınlanmıştır.

Kütüphaneden ancak üye olanlar yararlanabilmektedirler. Okul müdürü, sekreteri, şeref üyeleri, akademik personel, baş kütüphaneci, asistan kütüphaneciler ve okul idaresinin diğer baş sorumluları kütüphanenin esas üyesi, bunun dışında kalan diğer öğretim üyeleri, kütüphaneciler, öğrenciler ikinci dereceden üyedirler. Esas üyeler en çok 6 ay için 20 cilde kadar, doktora kayıtlı öğrenciler ise, 1 ay için 10 cilde kadar ve diğer ikinci dereceden üyeler, yine 1 ay için 6 cilde kadar kitap veya diğer kütüphane malzemesini ödünç alabilmektedirler. İcabi halinde, ikinci dereceden üyeler için bu süre 1 ay daha uzatılabilmektedir. Müracaat eserleri hiçbir şekilde ödünç verilmemektedir. İkinci dereceden üyeler ödünç kitap alırken, depozito ücreti olarak 5 İngiliz lirası ödemektedirler.

Kütüphane bir Baş Kütüphaneci (Librarian), bir Vekil Kütüphaneci (Deputy Librarian), iki Baş Asistan Kütüphaneci (Principal Assistant Librarians) yönetiminde Londra Üniversitesi'ne bağlı olarak idare edilmektedir. Bu görev dağılımının en üstünde ise, Kütüphane Komitesi (Library Committee) bulunmaktadır.